

Ποικιλομορφίες Υπηκοότητας στην Ευρώπη:
Από-Εθνικοποίηση έναντι Επανά-Εθνικοποίησης

ΚΡΙΣΤΙΝΑ ΜΠΑΚΟΣ (KRISZTINA BAKOS)

Συζήτηση στρογγυλής τραπέζης στο Πανεπιστήμιο Κεντρικής Ευρώπης, Βουδαπέστη, 7 Ιουλίου 2011.

Οι συμμετέχοντες στη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα Γκέλνερ (*Gellner*) του Πανεπιστημίου Κεντρικής Ευρώπης (ΠΚΕ) στις 7 Ιουλίου, ήταν ο Αντρέ Λίμπλιχ (*André Lieblich*) από το Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Διεθνών και Αναπτυξιακών Μελετών στη Γενεύη, ο Κρίστιαν Ζοπκ (*Christian Joppke*) από το Πανεπιστήμιο του Μπερν, η Μαρία Κόβατς (*Mária Kovács*) και ο Σάμπολτς Πογκόνι (*Szabolcs Pogonyi*) από το ΠΚΕ. Όλοι οι συμμετέχοντες παίρνουν μέρος στο καλοκαιρινό μάθημα Πολιτική της Εθνικότητας του ΠΚΕ. Επικεφαλής της εκδήλωσης ήταν ο Ζόλτ Κορτβέλγεσι. Η συζήτηση έγινε στα Αγγλικά.

Τη συζήτηση άρχισε ο Κριστιάν Ζοπκ, ο οποίος εξήγησε την έννοια στον τίτλο της συζήτησης, προτείνοντας ότι αυτή η διπλή έννοια ίσως είναι μια καλή βάση για την κατανόηση της ποικιλίας των υπηκοοτήτων στην Ευρώπη. Η προσέγγιση του αφορούσε κυρίως Δυτικοευρωπαϊκές χώρες, όπου η διαδικασία Από-Εθνικοποίησης αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για τις Δυτικές κυβερνήσεις, μαζί με τον τεράστιο αριθμό μεταναστών. Ο Ζοπκ επεσήμανε ότι υπήρχε σημαντική εξέλιξη στον τομέα της Μεταναστευτικής Πολιτικής, που έγινε μετά τη δεκαετία του 1980, η οποία, στη Γερμανία για παράδειγμα, οδήγησε σε ραγδαία τροποποίηση της σχετικής πολιτικής της το 2000.

Η αυξανόμενη ανοιχτότητα, η αίσθηση της συμπερίληψης και της ελευθερίας της διαδικασίας της Εθνικοποίησης υπήρχαν εξαιτίας τριών σημαντικών παραγόντων, σύμφωνα με τον Ζοπκ. Πρώτον, οι κυβερνήσεις έκαναν τη διαδικασία της πολιτογράφησης ευκολότερη με το να μειώνουν, για παράδειγμα, το χρόνο αναμονής των αιτούντων για την απόκτηση υπηκοότητας. Δεύτερον, η πραγματιστική αντίληψη του κράτους (αυξάνοντας την ανεκτικότητα) και οι πιο δίκαιες απαιτήσεις από την πλευρά των αιτούντων, έκαναν τις διαδικασίες πιο προσιτές για τους μετανάστες (Για παράδειγμα η Γερμανία είχε ανακαλύψει τα βασικά συμφέροντα της από τη ουδετεροποίηση των μεταναστών, αλλά μια συνολική πολιτισμική αφομοίωση δεν χρειαζόταν πια από την πλευρά των αιτούντων). Τρίτον, η εισαγωγή ενός εκ γενετής δικαιώματος στην εδαφική ιθαγένεια για την δεύτερη γενιά, μια ιδέα που προήλθε αρχικά από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ήταν ένας πραγματικός νεωτερισμός για το Ευρωπαϊκό σύστημα.

Σύμφωνα με τον Ζοπκ, ενώ η Από- Εθνικοποίηση είναι πρακτικά μια απελευθέρωση της υπηκοότητας στην Ευρώπη, η Επανά- Εθνικοποίηση σημαίνει να αναθεωρηθούν τα ‘συναπαρτισμένα έθνη’ στην Ευρώπη. Ένα καλό παράδειγμα γι’ αυτό είναι ο κανονισμός στην Ιταλία για τα έθνη αυτά, το 1992. Για τις Δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες είναι κυρίως πιο συνηθισμένη η Από- Εθνικοποίηση παρά η Επανά- Εθνικοποίηση. Ο Ζοπκ το εξήγησε αυτό πάλι με την περίπτωση της Γερμανίας, όπου οι κυβερνήσεις αφοσιώθηκαν πιο πολύ στο να προσφέρουν καλύτερες ευκαιρίες παρά στο να διατείνονται ότι θα καλέσουν πίσω αυτούς που άφησαν τη χώρα για κάποιο λόγο στο παρελθόν (π.χ. υποτροφίες).

Ο Ζοπκ πιστεύει ότι και οι δύο διαδικασίες είναι εύλογες και υπογράμμισε ότι αυτές δεν προέρχονται βασικά από τους μετανάστες αλλά από τα ίδια τα κράτη, τα οποία είναι υπεύθυνα για όλες τις συνέπειες της Εθνοτικής Πολιτικής τους. Ανέφερε, επίσης, το γεγονός ότι δεν υπάρχουν προβλεπόμενες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις αριστερές και δεξιές κυβερνητικές παρατάξεις, από αυτήν την άποψη, παραθέτοντας μια από τις ρυθμίσεις της δεξιάς κυβερνητικής παράταξης για τα ‘συναπαρτισμένα έθνη’ που εισήγαγε στην Πορτογαλία, το 2005.

Ο Ζοπκ μίλησε και για την ψυχολογική σημασία της ‘αναβάθμισης της υπηκοότητας’, με τελετές και όρκους, για παράδειγμα, ώστε να υπάρχει το αίσθημα ότι πρόκειται για κάτι παραπάνω από μια άδεια μόνιμης εγκατάστασης. Η μόνιμη εγκατάσταση μπορεί να θεωρηθεί ως μια ‘κατάσταση λήθης’ μεταξύ οριστικής υπηκοότητας και προσωρινής εγκατάστασης -με το να επιλέγει κανείς την υπηκοότητα, παίρνει μια σταθερή απόφαση και εκτός από τις δικαστικές συνέπειες, με την ‘αναβάθμιση’ της το στοιχείο της

μονιμότητας στην διαδικασία υπογραμμίζεται. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικοί παράγοντες που δρουν ενάντια σε αυτήν την ‘αναβάθμιση’: ένας από αυτούς είναι η έλλειψη πόρων για να χρηματοδοτηθεί, αλλά ο δεύτερος είναι το Ευρωπαϊκό Εθνικό Δίκαιο, που είναι πιο σημαντικό.

Η Πολιτική της Υψηκότητας, σύμφωνα με το Ζοπκ είναι βασικά συμβολικές πολιτικές, ταχυδακτυλουργικά κόλπα, και για την Ευρωπαϊκή Ένωση το πιο σημαντικό ερώτημα για κάθε καινούριο εισερχόμενο είναι αν ταιριάζουν στην ‘φιλελεύθερη βούληση’. Αλλά ο Ζοπκ πιστεύει ότι ο φιλελευθερισμός έχει τα όρια του στην Ευρώπη και ο μεγαλύτερος ανταγωνιστής του φιλελεύθερου στοιχείου είναι το Χριστιανικό στοιχείο. Υπάρχουν μερικές κουλτούρες που δεν θα ταιριάζουν ποτέ στην φιλελεύθερη ιδέα, που θεωρούνται διαβόητα μη φιλελεύθερες κουλτούρες από τους Ευρωπαίους –η Μουσουλμανική, για παράδειγμα.

Ο Ζοπκ απέδειξε τη θέση του με μια ενδιαφέρουσα υπόθεση που συνέβη στην Ιταλία πριν μερικά χρόνια. Μια Φιλανδή γυναίκα μήνυσε ένα Ιταλικό σχολείο, στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο επειδή θεωρούσε ότι, το γεγονός πως στον τοίχο της τάξης υπήρχε ένας σταυρός, περιόριζε τον γιό της στο νόμιμο δικαίωμα του στον φιλελευθερισμό. Το δικαστήριο θεώρησε ότι ο σταυρός στον τοίχο δεν ήταν αυτός καθ’ αυτός ασύμβατος με την Φιλελεύθερη Ιδέα, καθώς αποτελεί μέρος μιας τοπικής κουλτούρας, της κουλτούρας της πλειοψηφίας η οποία –ενώ δεχόταν απολύτως το δικαίωμα ύπαρξης όλων των άλλων πολιτισμών μέσα στη χώρα- έχει νόμιμο δικαίωμα να είναι πιο προνομιούχα.

Ο δεύτερος ομιλητής, ο Αντρέ Λίμπλιχ σημείωσε ότι με την εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το κύριο πρόβλημα για τα παλαιότερα κράτη-μέλη είναι να βοηθήσουν τα νεότερα να περιορίσουν την αποδοχή μεταναστών, με δικαιοδοσία, εφόσον με τον εξαφανισμό των συνόρων, έγιναν τα καινούρια φίλτρα για τους μετανάστες. Μολαταύτα, δεν υπήρχαν τα κατάλληλα νομικά μέσα γι’ αυτό, έτσι τα κράτη-μέλη λειτουργούν βάσει της διαδικασίας του εγκλιματισμού –εισάγοντας αυστηρότερους νόμους, ή γλωσσικές εξετάσεις για όσους επιθυμούν την υπηκοότητα.

Η διεξαγωγή μιας γλωσσικής εξέτασης δεν αποτελεί πρόβλημα σε χώρες όπως η Βρετανία ή η Γαλλία, των οποίων οι γλώσσες ομιλούνται σε όλον τον κόσμο (ιδιαίτερα σε πρώην αποικίες) αλλά μπορεί να είναι πολύ δύσκολο εγχείρημα στην περίπτωση άλλων γλωσσών, όπως τα Εσθονικά για παράδειγμα. Έτσι, τα νέα κράτη-μέλη υποχρεούνται να θεσπίσουν σκληρότερους νόμους, ενώ ταυτόχρονα κατηγορήθηκαν ότι κάνουν διακρίσεις.

Οι διαδικασίες Επανά- Εθνικοποίησης μπορούν να γίνουν πολύ περιοριστικές σε ορισμένες περιπτώσεις. Ο Λίμπλιχ ανέφερε μερικές ενδιαφέρουσες περιπτώσεις, όπου η πολιτισμική ομοιότητα είχε λάβει πολύ διαφορετικές ερμηνείες, όπως στην περίπτωση της Ισπανίας, όπου οι απόγονοι των Σεφαρδιτών Εβραίων, ενώ είχαν εκδιωχθεί από τη χώρα πριν από περίπου 500 χρόνια, θεωρούνται πολιτισμικά όμοιοι και έχουν δικαίωμα στην υπηκοότητα. Σύμφωνα με τον Λίμπλιχ, η δυνατότητα του να γίνει κανείς πολίτης παρόλο που μπορεί να μην ζει στη χώρα καταγωγής του/της είναι μια αρχή που έχει αρχίσει να διαδίδεται ευρέως σε όλη την Ευρώπη. Σημείωσε τη διαφορά μεταξύ του είδους των πολιτισμικών δεσμών που μπορεί να έχει ένα άτομο, του οποίου οι πρόγονοι έφυγαν από τη χώρα πριν μερικές εκατοντάδες χρόνια με τη συγκεκριμένη χώρα και του είδους των πολιτισμικών δεσμών που έχουν οι εθνικές μειονότητες με το έθνος καταγωγής τους, ζώντας σε μια γειτονική χώρα, όπως στην περίπτωση της Σλοβακίας.

Σύμφωνα με τη Μαρία Κόβατς, ενώ οι Δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες έχουν υπερπηδήσει το πρόβλημα της Εθνικοποίησης, στην Ανατολική Ευρώπη η διαδικασία αυτή έχει μόλις αρχίσει. Η εξάπλωση της Ουγγρικής υπηκοότητας, για παράδειγμα, είναι ένα προβληματικό ζήτημα, όχι εξ’ αιτίας ιδεολογικών αντιπαραθέσεων αλλά για πολύ πρακτικούς λόγους. Πρόσφατες εξελίξεις υποδηλώνουν ότι οι Ούγγροι που βρίσκονται εκτός συνόρων της Ουγγαρίας θα λάβουν σύντομα όχι μόνο υπηκοότητα αλλά και δικαίωμα ψήφου στις τακτικές Ουγγρικές εκλογές. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι –αν και οι αριθμοί μαρτυρούν πολύ χαμηλότερο ποσοστό από εκείνους που όντως ορκίστηκαν- το 20% του εκλογικού σώματος της χώρας πιθανώς να μένει στο εξωτερικό. Αυτό, βέβαια, οδηγεί στο ζήτημα της ανεύθυνης ψήφου, δεδομένου ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν θα βιώσουν τις συνέπειες των ψήφων τους. Αυτό, επίσης, μειώνει την αξία των εγχώριων ψήφων.

Πέρα από τα πολιτικά και ηθικά προβλήματα που μπορεί να φέρει η νέα δικαιοδοσία, τα πρακτικά προβλήματα παραμένουν. Η Κόβατς πιστεύει ότι είναι προβληματικός ο τρόπος με τον οποίο η εκλογική διαδικασία θα λάβει χώρα, ο τρόπος που θα γίνει δυνατή η παρακολούθηση της καμπάνιας, της χρηματοδότησης, αλλά και η ίδια η ψηφοφορία σε μια άλλη χώρα.

Ο Σέμπολτς Πογκόνι πρότεινε τη χρήση της λέξης *Εδαφοποίηση* αντί για Εθνικοποίηση. Σε αυτό το πλαίσιο, μίλησε για την κατάσταση στα Ανατολικά Ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία είναι κυρίως κράτη που αποστέλλουν μετανάστες, και ως εκ τούτου προσπαθούν να Από- Εδαφοποιήσουν την νομοθεσία που είναι σχετική με την υπηκοότητα. Ο Πογκόνι επεσήμανε την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στις χώρες που δέχονται και στις χώρες που αποστέλλουν μετανάστες. Οι πρώτες, οι οποίες προσπαθούν να Επανά- Εδαφοποιήσουν την υπηκοότητα τους, διατυπώνουν τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις τους με στόχο να παρακινήσουν τους

μετανάστες να αποκτήσουν υπηκοότητα –συνεπώς αυτά τα κράτη ανέχονται τη διπλή υπηκοότητα, επειδή γνωρίζουν ότι οι καινούριοι εισερχόμενοι θα είναι λιγότερο πρόθυμοι να ορκιστούν αν ως αντίτιμο πρέπει να κόψουν κάθε δεσμό με τη χώρα καταγωγή τους. Αντιθέτως, στην περίπτωση των εθνών που έχουν μεγάλες κοινότητες ‘συναπαρτισμένων εθνών’ στο εξωτερικό, η διπλή υπηκοότητα δεν έχει καμία πρακτική χρησιμότητα, είναι απλώς συμβολική, αλλά δημιουργεί μερικές αντιπαράθεσεις σε πολιτικά και κοινωνικά επίπεδα. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα Δυτικά και Ανατολικά Ευρωπαϊκά κράτη έχουν τις ίδιες νομοθετικές ρυθμίσεις για εντελώς διαφορετικούς λόγους.

Ακολουθώντας τις ομιλίες, το κοινό είχε τη δυνατότητα να κάνει ερωτήσεις, παρατηρήσεις στα θέματα που εισηγήθηκαν. Τέθηκε θέμα σχετικά με το αν οι ομοιότητες μεταξύ νομοθετικών ρυθμίσεων της υπηκοότητας της Ουγγαρίας και της Κροατίας καθόρισαν την πορεία του νεοσύστατου ουγγρικού νόμου για την υπηκοότητα. Η Μαρία Κόβατς πιστεύει ότι το παράδειγμα της Κροατίας αναφέρεται σε ένα προηγούμενο, καθώς οι εξωτερικές ψήφοι εκεί έπαιξαν στην πραγματικότητα καθοριστικό ρόλο κατά τη διάρκεια των εκλογών και επεσήμανε ότι η Κροατία προσπαθεί τώρα να ελαττώσει τον αντίκτυπο των εξωτερικών ψηφοφόρων στην εγχώρια πολιτική. Ο Σάμπολτς Πόγκονι πιστεύει ότι μια σημαντική ήταν ότι ενώ η Κροατία ήθελε να ενδυναμώσει τους δεσμούς των προσφάτως χαμένων πολιτών με την πατρίδα τους, η Ουγγαρία έχασε τα εδάφη της πριν από 90 χρόνια, γεγονός που κάνει λιγότερο αποδεκτό ένα παρόμοιο βήμα από την πλευρά της Ουγγαρίας. Ο Αντρέ Λίμπλιχ προσέθεσε ότι ένα τέτοιο μέτρο δηλώνει επίσης, μια βαθιά διαφωνία με την τρέχουσα κατάσταση των συνόρων.

Όλοι συμφώνησαν ότι η σχέση μεταξύ κρατικής πολιτικής και ατομικών αναγκών είναι προβληματικής φύσεως. Ο Κριστιάν Ζοπκ διευκρίνισε τη διαφορά μεταξύ αυτού που ονομάζει ‘τα δύο πρόσωπα του φιλελευθερισμού’: από τη μια, είναι ανεκτικός και από την άλλη αποκλειστικός. Σταδιακά ο φιλελευθερισμός γίνεται ένα είδος *modus vivendi* (τρόπος ζωής), και άρχισε να έχει κάποιες ηθικές αναφορές οι οποίες, σύμφωνα με τον Ζοπκ, μπορεί να είναι προβληματικές, ιδιαίτερα αν αυτό το νέο είδος φιλελευθερισμού, όντας επηρεασμένο από τον ευρωπαϊκό Χριστιανισμό, στρέφεται εναντίον κάποιων μη Χριστιανικών πολιτισμών.

Μεταφρασμένο από Παναγιώτα Κουτουλάκου

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2011